

LECTIO VI: ΟΙ ΝΟΜΟΙ

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

In ea civitate, quam leges continent, boni viri libenter leges servant. Lex enim est fundamentum libertatis, fons aequitatis. Mens et animus et consilium et sententia civitatis posita est in legibus. Ut corpora nostra sine mente, sic civitas sine lege non stat. Legum ministri sunt magistratus, legum interpretes iudices, legum denique omnes servi sumus: sic enim liberi esse possumus.

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ VI

Σε αυτήν την πολιτεία, την οποία συγκρατούν οι νόμοι, οι καλοί άνδρες (πολίτες) πρόθυμα τηρούν τους νόμους. Γιατί ο νόμος είναι το θεμέλιο της ελευθερίας, η πηγή της δικαιοσύνης. Ο νους και η ψυχή και η σκέψη και η κρίση της πολιτείας βρίσκονται στους νόμους. Όπως τα σώματά μας χωρίς την ψυχή (δεν στέκονται/υπάρχουν), έτσι και η πολιτεία χωρίς τον νόμο δεν στέκεται/υπάρχει. Οι άρχοντες είναι θεράποντες των νόμων, οι δικαστές (είναι) ερμηνευτές των νόμων και τελικά όλοι (εμείς) είμαστε υπηρέτες των νόμων: γιατί έτσι μπορούμε να είμαστε ελεύθεροι.

ΕΠΙΣΗΜΑΝΣΕΙΣ ΕΠΙ ΤΟΥ ΚΕΙΜΕΝΟΥ VI

1. **civitate, libertatis:** τα παραπάνω ουσιαστικά σχηματίζουν τη γενική πληθυντικού και σε -um και σε -ium. (civitatum και civitatum, libertatum και libertatum).
2. **aequitatis:** το ουσιαστικό, ως αφηρημένη έννοια, δεν σχηματίζει κατά κανόνα πληθυντικό αριθμό.

ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΚΑΙ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ ΤΩΝ ΛΕΞΕΩΝ

in: πρόθεση που συντάσσεται με αιτιατική ή τοπική αφαιρετική. Εδώ συντάσσεται με αφαιρετική = σε.

ea: αφαιρετική ενικού, θηλυκού γένους της οριστικής αντωνυμίας **is, ea, id** = αυτός, αυτή, αυτό.

civitate: αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **civitas -atis** = πολιτεία. Το ουσιαστικό σχηματίζει τη γενική πληθυντικού και σε -um και σε -ium (**civitatum** και **civitatum**).

quam: αιτιατική ενικού, θηλυκού γένους της αναφορικής αντωνυμίας **qui, quae, quod** = ο οποίος, η οποία, το οποίο.

leges: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

continent: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού ενεστώτα του ρήματος της β' συζυγίας **contineo, continui, contentum, continēre** = συγκρατώ, στεριώνω.

boni: ονομαστική πληθυντικού, αρσενικού γένους του επιθέτου β' κλίσης, θετικού βαθμού **bonus, bona, bonum** = καλός, -ή, -ό. Το επίθετο σχηματίζει ανώμαλα παραθετικά ως εξής: συγκριτικός βαθμός: **melior, -ior, -ius** και υπερθετικός βαθμός: **optimus, -a, -um**.

viri: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους **vir, viri** = άνδρας.

libenter¹: επίρρημα τροπικό, θετικού βαθμού = πρόθυμα. Συγκριτικός βαθμός: **libentius** και υπερθετικός βαθμός: **libentissime**.

leges: αιτιατική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

servant: γ' πληθυντικό οριστικής ενεργητικού ενεστώτα του ρήματος της α' συζυγίας **servo, servavi, servatum, servāre** = τηρώ, φυλάω.

lex: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

enim: παρατακτικός, αιτιολογικός σύνδεσμος = γιατί, βέβαια, πράγματι. Αντιστοιχεί προς το αρχαιοελληνικό γάρ.

est: γ' ενικό οριστικής ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος **sum, fui, ---, esse** = είμαι.

fundamentum: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, ουδετέρου γένους **fundamentum -i** = θεμέλιο.

libertatis: γενική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους, **libertas -atis** = ελευθερία. Το ουσιαστικό σχηματίζει τη γενική πληθυντικού και σε -um και σε -ium (**libertatum** και **libertatum**).

¹ Το επίρρημα **libenter** προέρχεται από την επιθετικοποιημένη μετοχή **libens, libentis** = πρόθυμος .> από το απρόσωπο ρήμα της β' συζυγίας **libet, libuit, libere**.

fons: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **fons, fontis** = πηγή. Η γενική πληθυντικού είναι **fontium**.

aequitatis: γενική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **aequitas -atis** = δικαιοσύνη. Το ουσιαστικό, ως αφηρημένο, δεν σχηματίζει κατά κανόνα πληθυντικό αριθμό.

mens: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **mens, mentis** = νους, πνεύμα. Η γενική πληθυντικού του ουσιαστικού είναι **mentium**.

et: παρατακτικός, συμπλεκτικός σύνδεσμος = και.

animus: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους **animus -i** = ψυχή.

consilium: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, ουδετέρου γένους **consilium -ii/ -i** = σκέψη.

sententia: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της α' κλίσης, θηλυκού γένους **sententia -ae** = άποψη, κρίση, «θέση».

civitatis: γενική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **civitas -atis** = πολιτεία. Το ουσιαστικό σχηματίζει τη γενική πληθυντικού και σε -um και σε -ium (**civitatum** και **civitatium**).

posita est: γ' ενικό οριστικής παθητικού παρακειμένου του ρήματος της γ' συζυγίας **pono, posui, positum, ponere** = τοποθετώ. Εδώ **posita est** = είναι τοποθετημένη, βρίσκεται.

in: πρόθεση που συντάσσεται με αιτιατική ή τοπική αφαιρετική. Εδώ συντάσσεται με αφαιρετική = σε.

legibus: αφαιρετική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

ut: υποτακτικός, παραβολικός σύνδεσμος = όπως.

corpora: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, ουδετέρου γένους **corpus, corporis** = σώμα.

nostra: ονομαστική πληθυντικού, ουδετέρου γένους της κτητικής αντωνυμίας α' προσώπου, για πολλούς κτήτορες **noster, nostra, nostrum** = δικός μας, δική μας, δικό μας.

sine: πρόθεση + κυρίως αφαιρετική = χωρίς.

mente: αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **mens, mentis** = νους, πνεύμα. Η γενική πληθυντικού του ουσιαστικού είναι **mentium**.

sic: επίρρημα τροπικό = έτσι.

civitas: ονομαστική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **civitas -atis** = πολιτεία. Το ουσιαστικό σχηματίζει τη γενική πληθυντικού και σε -um και σε -ium (**civitatum** και **civitatium**).

sine: πρόθεση + κυρίως αφαιρετική = χωρίς.

lege: αφαιρετική ενικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

non: αρνητικό μόριο = όχι, δεν.

stat: γ' ενικό οριστικής ενεργητικού ενεστώτα του ρήματος της α' συζυγίας **sto, steti, statum, stare** = στέκομαι, υπάρχω.

legum: γενική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

ministri: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης (συγκοπτόμενου), αρσενικού γένους **minister, ministri** = θεράποντας, υπηρέτης.

sunt: γ' πληθυντικό οριστικής ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος **sum, fui, ---, esse** = είμαι.

magistratus: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της δ' κλίσης, αρσενικού γένους **magistratus -us** = άρχοντας, αρχή. Εδώ τίθεται στον πληθυντικό αριθμό= οι αρχές.

legum: γενική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

interpretes: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού και θηλυκού γένους **interpretes, interpretis** = ερμηνευτής.

iudices: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, αρσενικού γένους **iudex -icis** = δικαστής.

legum: γενική πληθυντικού του ουσιαστικού της γ' κλίσης, θηλυκού γένους **lex, legis** = νόμος.

denique: επίρρημα χρονικό = τελικά.

omnes: ονομαστική πληθυντικού, αρσενικού γένους του επιθέτου της γ' κλίσης **omnis, omnis, omne** = όλος, ο καθένας. Το επίθετο δηλώνει μια απόλυτη έννοια και ως εκ τούτου δεν σχηματίζει παραθετικά.

servi: ονομαστική πληθυντικού του ουσιαστικού της β' κλίσης, αρσενικού γένους, **servus -i** = δούλος.

sumus: α' πληθυντικό οριστικής ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος **sum, fui, ---, esse** = είμαι.

sic: επίρρημα τροπικό = έτσι.

enim: παρατακτικός, αιτιολογικός σύνδεσμος = γιατί, βέβαια, πράγματι. Αντιστοιχεί προς το αρχαιοελληνικό γάρ.

liberi: ονομαστική πληθυντικού, αρσενικού γένους του επιθέτου της β' κλίσης, θετικού βαθμού **liber, libera, liberum** = ελεύθερος, -η, -ο. Συγκριτικός βαθμός: **liberior, ior, -ius** και υπερθετικός βαθμός: **liberrimus, -a, -um**.

esse: απαρέμφατο ενεστώτα του βοηθητικού ρήματος **sum, fui, ---, esse** = είμαι.

possumus: α' πληθυντικό οριστικής ενεστώτα του ρήματος **possum, potui, ---, posse** = μπορώ.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΜΕΝΟ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

ΟΥΣΙΑΣΤΙΚΑ

Α΄ κλίση

sententia -ae: θηλυκό

Β΄ κλίση

vir, viri: αρσενικό
fundamentum -i: ουδέτερο
animus -i: αρσενικό
consilium -ii/ -i: ουδέτερο
minister -stri: αρσενικό
servus -i: αρσενικό

Γ΄ κλίση

civitas -atis: θηλυκό. (Γενική πληθυντικού civitatum και civitatum).
lex, legis: θηλυκό
libertas -atis: θηλυκό. (Γενική πληθυντικού libertatum και libertatum).
fons, fontis: αρσενικό. (Γενική πληθυντικού fontium).
aequitas -atis: θηλυκό. (Ως αφηρημένη έννοια δεν σχηματίζει κατά κανόνα πληθυντικό αριθμό).
mens, mentis: θηλυκό (Γενική πληθυντικού mentium).
corpus -oris: ουδέτερο
interpres -pretis: αρσενικό και θηλυκό
iudex -icis: αρσενικό

Δ΄ κλίση

magistratus -us: αρσενικό

ΕΠΙΘΕΤΑ

Β' κλίση

bonus, -a, -um (συγκριτικός: melior, -ior, -ius, υπερθετικός: optimus, -a, -um)
liber, libera, liberum (συγκριτικός: liberior, -ior, -ius, υπερθετικός: liberrimus, -a, -um)

Γ' κλίση

omnis, omnis, omne

ΑΝΤΩΝΥΜΙΕΣ

is, ea, id (οριστική)
qui, quae, quod (αναφορική)
noster, nostra, nostrum (κτητική, α' προσώπου, για πολλούς κτήτορες)

ΡΗΜΑΤΑ

1η Συζυγία

servo, servavi, servatum, servāre
sto, steti, statum, stāre

2η Συζυγία

contineo, continui, contentum, continēre

3η Συζυγία

pono, posui, positum, ponēre

ΒΟΗΘΗΤΙΚΟ ΡΗΜΑ

sum, fui, ---, esse

ΑΝΩΜΑΛΑ ΡΗΜΑΤΑ

possum, potui, ---, posse

ΠΡΟΘΕΣΕΙΣ

in + αιτιατική ή τοπική αφαιρετική
sine + κυρίως αφαιρετική

ΣΥΝΔΕΣΜΟΙ

enim (παρατακτικός, αιτιολογικός)
et (παρατακτικός, συμπλεκτικός)
ut (υποτακτικός, παραβολικός)

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

libenter (τροπικό)
sic (τροπικό)
denique (χρονικό)

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ

In ea civitate boni viri libenter leges servant: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (servant: οριστική ενεστώτα) και εκφράζει το πραγματικό.

servant: ρήμα

viri: υποκείμενο του ρήματος servant.

leges: αντικείμενο του ρήματος servant.

boni: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη viri.

in civitate: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο (μεταφορική χρήση) στο ρήμα servant.

ea: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη civitate.

libenter: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα servant.

quam leges continent: δευτερεύουσα αναφορική, προσδιοριστική πρόταση στη λέξη civitate της κύριας στην οποία λειτουργεί ως επιθετικός προσδιορισμός. Εισάγεται με την αναφορική αντωνυμία quam και εκφέρεται με οριστική (continent), καθώς εκφράζει το πραγματικό γεγονός.

continent: ρήμα

leges: υποκείμενο του ρήματος continent.

quam: αντικείμενο του ρήματος continent.

Lex enim est fundamentum libertatis, fons aequitatis: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (est: οριστική ενεστώτα) και δηλώνει το πραγματικό.

est: ρήμα

lex: υποκείμενο του ρήματος est.

fundamentum, fons: κατηγορούμενα του υποκειμένου (lex) του ρήματος est (ασύνδετο σχήμα).

libertatis: γενική αντικειμενική στο fundamentum.

aequitatis: γενική υποκειμενική στο fons.

Mens et animus et consilium et sententia civitatis posita est in legibus: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (posita est: οριστική παθητικού παρακειμένου) και εκφράζει το πραγματικό.

posita est: ρήμα

mens, animus, consilium, sententia: υποκείμενα του ρήματος posita est. Τα υποκείμενα συνδέονται μεταξύ τους παρατακτικά με τον συμπλεκτικό, σύνδεσμο et (πολυσύνδετο σχήμα).
civitatis: γενική κτητική αναφέρεται στα υποκείμενα του ρήματος (mens, animus, consilium και sententia).*

in legibus: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει στάση σε τόπο (μεταφορική χρήση) στο ρήμα posita est.

* Διόρθωση

Ut corpora nostra sine mente (non stant): δευτερεύουσα επιρρηματική, απλή, παραβολική, συγκριτική πρόταση, που δηλώνει τον τρόπο. Εισάγεται με τον παραβολικό σύνδεσμο ut και εκφέρεται με οριστική (εννοούμενο ρήμα non stant), αφού η σύγκριση αφορά σε δύο καταστάσεις που είναι ή θεωρούνται ότι είναι αντικειμενική πραγματικότητα. Η παραβολική πρόταση λειτουργεί ως Β΄ όρος σύγκρισης. Ο Α΄ όρος είναι η κύρια πρόταση «sic civitas...non stat». Το τροπικό επίρρημα sic της κύριας προεξαγγέλλει την απλή παραβολική/συγκριτική πρόταση του τρόπου.

(non stant): εννοούμενο ρήμα.

corpora: υποκείμενο του εννοούμενου ρήματος (non stant).

nostra: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στη λέξη corpora.

sine mente: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει έλλειψη, εξαίρεση στο εννοούμενο ρήμα (non stant).

sic civitas sine lege non stat: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (non stat: οριστική ενεστώτα) και εκφράζει το πραγματικό.

non stat: ρήμα.

civitas: υποκείμενο του ρήματος non stat.

sine lege: εμπρόθετος προσδιορισμός που δηλώνει έλλειψη, εξαίρεση στο ρήμα non stat.

sic: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα non stat.

Legum ministri sunt magistratus: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (sunt: οριστική ενεστώτα) και εκφράζει το πραγματικό.

sunt: ρήμα.

magistratus: υποκείμενο του ρήματος sunt.

ministri: κατηγορούμενο του υποκειμένου (magistratus) λόγω του συνδετικού ρήματος sunt.

legum: γενική αντικειμενική στο ministri.

legum interpretes iudices (sunt): κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εννοείται ότι εκφέρεται με οριστική (sunt: οριστική ενεστώτα), λόγω του ασύνδετου σχήματος, και εκφράζει το πραγματικό.

(sunt): εννοούμενο ρήμα.

iudices: υποκείμενο του εννοούμενου ρήματος sunt.

interpretes: κατηγορούμενο του υποκειμένου (iudices) λόγω του εννοούμενου συνδετικού ρήματος (sunt).

legum: γενική αντικειμενική στη λέξη interpretes.

legum denique omnes servi sumus: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (sumus: οριστική ενεστώτα) και εκφράζει το πραγματικό.

sumus: ρήμα.

(nos): εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος sumus.

omnes: ομοιόπτωτος, επιθετικός προσδιορισμός στο εννοούμενο υποκείμενο (nos).

servi: κατηγορούμενο του εννοούμενου υποκειμένου (nos) λόγω του συνδετικού ρήματος sumus.

legum: γενική αντικειμενική στη λέξη servi.

denique: επιρρηματικός προσδιορισμός του χρόνου στο ρήμα sumus.

sic enim liberi esse possumus: κύρια πρόταση κρίσεως, επειδή εκφέρεται με οριστική (possumus: οριστική ενεστώτα) και εκφράζει το πραγματικό.

possumus: ρήμα.

(nos): εννοούμενο υποκείμενο του ρήματος possumus και του απαρεμφάτου esse (ταυτοπροσωπία).

esse: αντικείμενο του ρήματος possumus και τελικό απαρέμφατο.

liberi: κατηγορούμενο του εννοούμενου υποκειμένου (nos) λόγω του απαρεμφάτου του συνδετικού ρήματος (esse).

sic: επιρρηματικός προσδιορισμός του τρόπου στο ρήμα possumus.

Ημερομηνία τροποποίησης: 10/11/2015